

**Eksperthinnang,
inspektsiooni ja proovikaevamiste aruanne**

VIIDUMÄE MÄEPEA OHVERDAMISKOHT

Mäebe küla, Saaremaa vald, end. Kihelkonna kihelkond

Marika Mägi, PhD, arheoloog
Tallinna ülikool, TÜHI,
Ajaloo, arheoloogia ja kunstiajaloo keskus

Kopenhaagen, 30. september 2014
(täiendatud 11.01.2020)

Sisukord

Arheoloogilise uuringu põhiandmed...3

1. Inspektsiooni aruanne....5
 - 1.1. Asukoht.....5
 - 1.2. Proovisurfid.....11
 - 1.3. Inimluude leiukoht surfis nr 2....12
 - 1.4. Ülejäänud surfid ja leiud.....14
2. Proovikaevamised Viidumäe ohverduskohal 30. juuli kuni 1. august 2014...19
 - 2.1. Leiumaterjal.....19
 - 2.2. Leidude paiknemine.....20
 - 2.3. Ohverdamiskoha piirid.....21
 - 2.4. Proovikaevand inimluude leiukohas.....22
 - 2.5. Šurf võimalikule teisele luude leiukohale.....24
 - 2.6. Mullaproov vesise ala piirilt..24
3. Muistise praegune olukord.....24
4. Ettepanekud Muinsuskaitseametile...25

Lisa 1. Viidumäe 2014. aasta leidude nimekiri....26

Lisa 2. Viidumäe proovikaevamiste fotod.....28

Lisa 3. Viidumäe leidude fotod.....36

Arheoloogilise uuringu põhiandmed

	Loa/teatise number: Luba nr. 12235
Mälestise / uuringu objekti nimetus:	Viidumäe ohverdamiskoht Registrinumber: 30391 (polnud esialgse aruande kirjutamisel veel kaitse all)
Aadress (mälestise / uuringu objekti asukoht): Saaremaa vald, Viidu-Mäebe küla, Viidumäe looduskaitseala 19 (30101:005:0457) kinnistu	
Koordinaadid (olenevalt objektist kas uuringuala keskpunkt, uuringuala nurgapunktid, pikemate trasside puhul otsapunktid): Vt. Maa-ameti kaardiserverist kultuurimälestised. XY: 6464746.27, 387071.15	

Inspeksioon Viidumäele leidis aset mai algul 2014 ning oli inspireeritud kuuldustest rohkete leidude kohta, mis sealt tulnud. Ulatuslik röövkaevamine leidis kohapeal kinnitust – tegu oli väga rohkete lahtiste aukudega, neist mõnes veel alles roostetanud ja röövkaevajate jaoks ilmselt ebaatraktiivsed raudleiud. Arheoloogiliste uuringute käigus saadi veel metall-leide, samuti tuli välja inimluid.

Proovikaevamised ja arheoloogiline detektoriuuring toimusid 30. juulil kuni 1. augustil 2014. Laiendati inimluude leiukohta ning saadi täiendavaid leide. Koht dateerib nii leidude kui ka ¹⁴C analüüsi põhjal peamiselt 6.-9. sajandisse.

Tehtud/tellitud analüüsid ja dateeringud	Välitööde juhataja ja asutus: Marika Mägi (Tallinna ülikool)
☒ ¹⁴ C ☐ dendro ☒ luu ☐ muu	<i>95.4% probability</i> <i>669AD (85.3%)</i> <i>779AD</i> <i>791AD (5.9%)</i> <i>829AD</i> <i>838AD (4.2%)</i> <i>865AD</i>
	Toimumisaeg: 1.-2. mai 2014,
	Tööde tellija: Tallinna ülikooli probleemuuringud
	Kaevandi või uuritud ala pindala: Umbes 1.2 ha, proovikaevand ca 4 m ²
	Leiud (peanumber): Tallinna ülikool AI 7281

Selle aruande juurde kuulub välitööde aruanne Viidumäe ohverdamiskohal 2015-2016.

Kuupäev 11. jaanuar 2020	Allkiri M. Mägi <i>/allkirjastatud digitaalselt/</i>
-----------------------------	--

1. Inspektsiooni aruanne

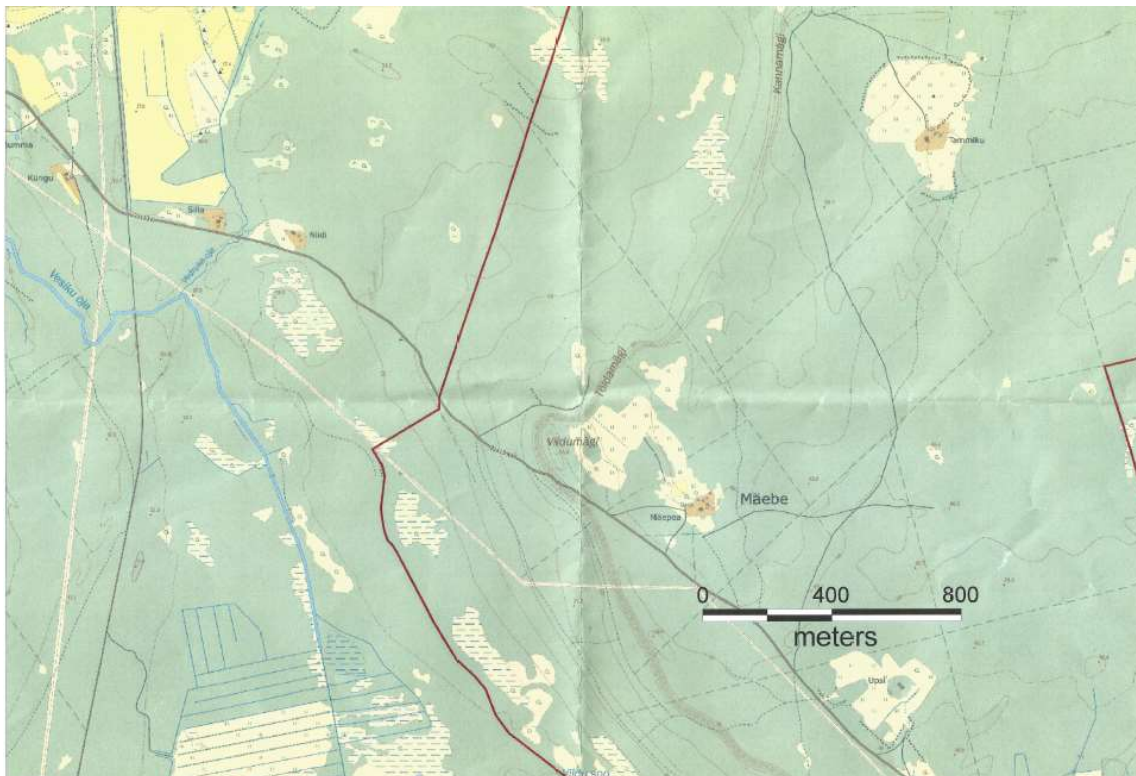
Inspektsioon Viidumäele Mäepea ohverdamiskohale Saaremaal end. Kihelkonna kihelkonnas toimus 1.-2. mail 2014. Osalesid Marika Mägi ja Indrek Jets. Teave rüüstatud koha kohta jõudis uurijateni kaudseid teid pidi, konkreetsete informantide nimed pole teada.

1.1. Asukoht

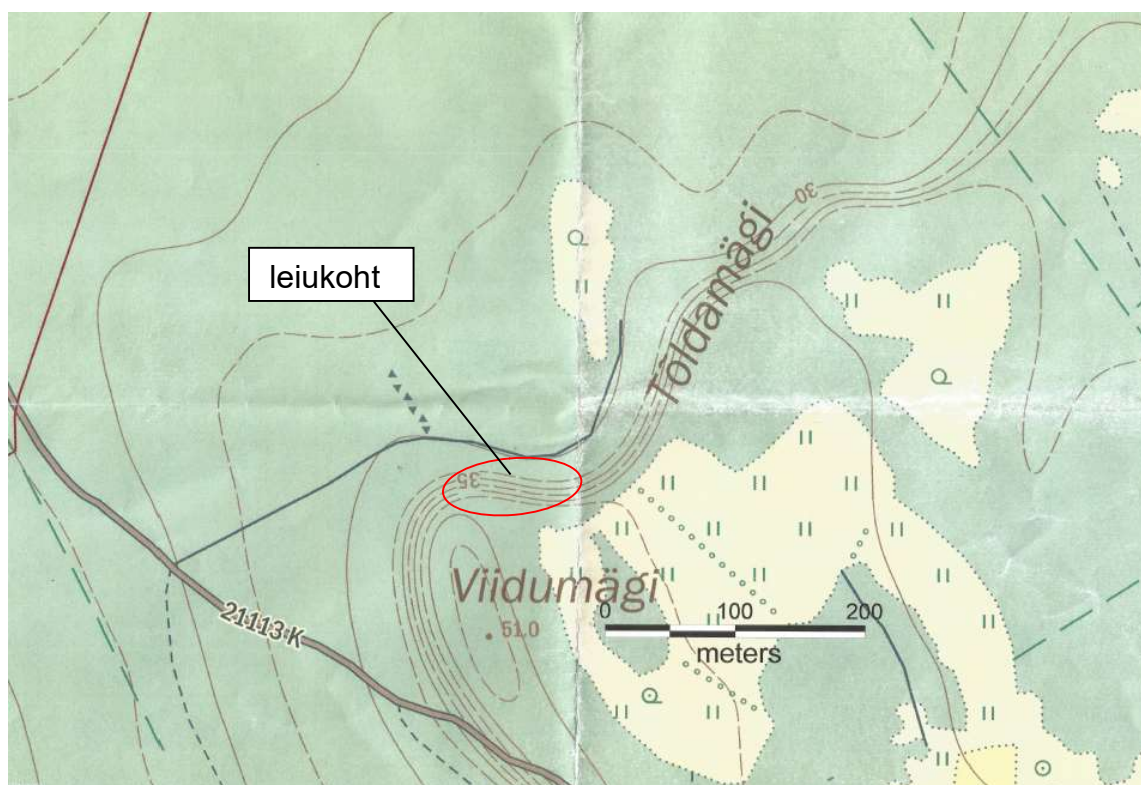
Tegu on mattunud klindiga, Viidumäega, selle kõige kõrgemas punktis Mäepeal, kus kaarjalt NW-suunas ulatuv järsakunurk jätkub ca O-W-suunalisena ning pöörduv seejärel kirdesse. Koha peale pääseb liikudes piki Viidu ja Liiva vahelist kruusateed 21113 K. Kagu poolt tulles võib peale Mäebet pöörata väikesele pinnasekatteta teele, mis viib otse nimetatud järsaku alla.

Joonis 1. Viidumäe Mäepea asukoht.

Joonis 2. Viidumäe Mäepea asukoht.

Joonis 3. Viidumäe ohverdamiskoht.

Koht on looduskaitse alla kui Viidumäe puisniidud Laasma Mäepeal, mida tähistab ka vastav stend. Puisniidu eest hoolitsetakse regulaarselt, korraldades talgusid. Vaadeldav ala jääb katastrite 30101:005:0457 ja 30101:005:0005 alla.

Joonis 4. Looduskaitse infostend Mäepea leiukoha juures.

Lähim inimasustus on Mäepea talu järsaku lael, kus on ka hooldatavad heinamaad. Talu on kasutusel suvekoduna, nagu ka suurem osa muid läheduses paiknevaid endisi talusid. Lähim külad on praegu ca 2 km kaugusele jäävad Liiva ja Audaku. 4 km kohast loodesse jääb Kotsma küla, sama kaugele edelasse Lümandu, mis on ajaloolised vanad külad. Ülejäänud suundades on esimene inimasustus Kärla kihelkonnas. Audakus paikneb Viidumäe looduskaitseala keskus.

Looduslikus plaanis on Viidumäe Mäepea seega kohas, kus lähiümbruses kõikjal puuduvad nii põllumaad kui ka inimasustusele viitavad muinasleiud. Arvatavalt on olnud tegu Kihelkonna kihelkonna taga-alaga, mis jäi Kihelkonnat ülejäänud Saaremaast eraldava laia asustamata vöötme läänepoolsesse serva.

Järsaku kõrgus kirjeldatavas kohas on umbes 15 m; järsakut mööda on võimalik raskustega üles ronida. Järsakul kasvab hõredalt puid ja põõsaid. Lael paiknevad

heinamaad, järsaku all on aga kaitsealune puisniit. Siin laskub maapind peale järsaku jalamit ca 30 m N-suunas nin lõpeb soise alaga, milles maikuus oli kohati näha lahtist vett. Tõenäoliselt on kunagi nimetatud koha peal paiknenud kas väike järv või soo. Emotsionaalses mõttes on tegu tähelepanuväärse, ebatavalise ja ilusa kohaga.

Joonis 5. Vaade Mäepea puisniidule W-poolt.

Joonis 6. Mäepea järsak, vaade NO-poolt.

Joonis 7. Viidumäe Mäepea järsak

Joonis 8. Vaade järsaku ülemisele servale heinamaalt, SW-poolt.

Joonis 9. Vaade järsakule ülevalt.

Joonis 10. Mäepea heinamaa.

1.2. Prooviüsurfid

Järsaku peal torkas otsekohe silma terve rida auke, neist osa lahtised, osa kinni aetud. Kohta on ilmselt illegaalsete metallidetektoristide poolt põhjalikult rüüstatud; sellele viitab ka meieni jõudnud info arvatavalt Viidumäe Mäepealt leitud esemetest.

Joonis 11. Tõenäoliselt röövkaevajate tekitatud auk Mäepea järsaku peal. Ühtlasi näha tüüpiliselt liivane pinnas.

Joonis 12. Üks suuremaid auke Mäepea järsakul.

Ka meie kasutasime metallidetektorit.

1.3. Inimluude leiukoht šurfis nr 2

Šurf nr 2 –umbes 15 cm ulatuses oli tegu pruuni mullaga, milles leidis rohkesti põõsaste juuri. 15 cm sügavuselt algas tihe põletamata inimluude kiht. Inimluude vahel olev muld oli selgelt liivakas. Inimluude vahel oli suur raudnael. Ca 40 x 40 cm šurfi ühes servas ca 10 cm sügavusel luud lõppesid, teisel pool jätkusid need kuni 25 cm sügavuseni ning sügavamale ja šurfist kõrvale, kuhu ei hakanud hetkel rohkem kaevama.

Koha koordinaadid: 58°18'32 N, 022°04'38 E, kõrgus 39 m.

Kohapealsed koordinaadid: tammest 6 m S-poolle, väikesest kuusest 1,5-2 m NO-poolle. Orientiiriks: tammest allika poole kasvab kaks suurt kuuske.

Joonised 13-15. Kolm fotot šurfist nr 2.

Inimluude esialgsed määrangud: minimaalselt 5 inimest eri soost ja vanusest, suured põletamata ja vähe katkised luud. Kahe indiviidi puusakonti oli närinud mingi suurem kiskja, s t luud olid ilmselt enne auku matmist olnud maa peal.

Märkus: inimluid olevat esinenud ka mujal röövkaevamiste käigus, need heidetud kõrvale või maetud uuesti maha. Šurfi nr 2 kohal oli siiski tegu puutumatu luude leiukohaga, nagu osutavad rohked puude ja põõsaste juured luudest pealpool.

1.4. Ülejäänud šurfid ja leiud

Šurf nr 1 – nõlvaku pealt. Liivaseguse ilma kultuurkihita pinnase sees nuga, põletamata, rootsul puidust käepideme jäänused. Pikkas liivaseguse kihi peal oli pruunikas.

Šurf nr 3 – šurfist nr 2 ca 4 m NW-pool (GPS-koordinaat sama). Pruunika huumusekihi all ca 10 cm sügavusel liivases kihis leidis ca rusikasuurusi kive. Leidsime kolmnurkse skandinaaviapärase ornamendiga pronksnõela pea.

Joonis 16. Šurf nr 3 ja sealt leitud kolmnurkpeaga nõel.

Šurf nr 4 – järsaku peal, altpoolt vaadates ca 1/3 kõrguses. Kaegasime edasi juba olemasolevat šurfi. Väga liivane pind. Leidsime noa kaks katket. Lisaks, nagu hiljem selgus, turritas sama šurfi seinast välja pronksist nõelavars (nr 8) – tõenäoliselt olid röövkaevajad nõela pea ära võtnud, varre ja roostetanud noa või nooleotsa aga kohale jätnud.

Joonis 17. Šurf nr 4 ja sealt leitud noa kaks katket.

Šurf nr 5 – šurfist nr 2 ca 3 m S-pool, järsaku jalamil, tõusu alguse peal. 10-15 cm sügavuselt leidsime nooleotsa.

Šurf nr 6 – tegelikult lahtine auk järsu kallaku peal umbes poolest kõrgusest, augu sügavus 30 cm. Tegu väga liivase pinnasega. Leidsime putkega roostes odaotsa, mis ilmselt oli auku tagasi visatud.

koordinaadid: 58°18'32N, 022°04'37 E

Joonis 18. Šurf nr 6.

Šurf nr 7 – eelmistest šurfidest NW-pool, enam-vähem laugjal alal, märjast alast vaid ca 10 m kaugusel. Pinnas mulla-kruusasegune. 20 cm sügavuselt leidsime astmelise seljaga noa.

Leid nr 8 – nõelavars nr 4 juurest.

Leid nr 9 – odaots ühest lahti jäetud august.

Joonis 19. Leid nr 9.

Leid nr 10 – liigendnuga, arvatavalt uuemast ajast. Nõlvaku pealt, üsna tee lähedalt.

Leid nr 11 – kannaraud, uusaegne, nõlvaku pealt, üsna tee lähedalt.

Võib veel mainida, et informantide teateil olevat enamik leide saadud järsaku O_W-suunalise osa läänepoolsest otsast, infotahvli lähedusest, kus järsak on ka kõrgeim. Seda näis kinnitavat kinniaetud või ajamata röövšurfide rohkus just nimetatud piirkonnas. Suurim pooleldi kinni aetud auk oli mõõtmetega ca 2 x 1 m.

Kohalikud elanikud teadsid kinnitada, et kusagil Kihelkonna kandis, suuresti tõenäoliselt siis just Viidumäel, olevat viimaste aastate jooksul tegutsenud vähemalt kolm erinevat röövkaevajate rühmitust, millest vähemalt osad ööbisid Kuralase turismitalus.

Kopenhaagenis, 29. mai 2014

2. Proovikaevamised Viidumäe ohverduskohal 30. juuli kuni 1. august 2014

Kaevamisi juhatas Marika Mägi, assistendina tegutses Riina Riitel, TLÜ arheoloogiamagistrant. Kaevamised koosnesid proovikaevandist luude leiukohale ning ümbruskonna intensiivsest läbiotsimisest metallidetektoriga.

Järsakul ning selle jalamil paljandus kamarakihi all liivane pind, mille pealt või kõrgemast osast saadi kõik leiud ja ka luud. Ohverduskoha kasutusajal oli järsak tõenäoliselt liivane, vähese taimestikuga ja hele. Liivane kiht jätkus kaldega N-suunas järsaku jalamil, kõikjal umbes 7-8 m ulatuses ning lõppes seejärel. Järsakust kaugemal N-pool oli kõikjal tegu õhukese kamarakihi kaetud kruusaseguse kiviklibu ning selle vahel oleva mullaga.

2.1. *Leiumaterjal*

Leiud säiluvad TLÜ Ajaloo Instituudi kogudes, peanumber AI 7281, kohanimi Viidumäe Mäepea. Leidude numeratsioon jätkas sama peanumbri all säilivate inspeksioonileidude oma, kokku saadi 58 leiunumbrit. Väike osa ülesvõetud leidudest olid kaasaegsed (10, 11, 24) ning arvatavalt 13. sajandisse dateeruv hoburaudsõlg (nr 23) saadi mitusada m eemalt järsaku pealt tee kõrvalt, ohverduskohast O-poolt.

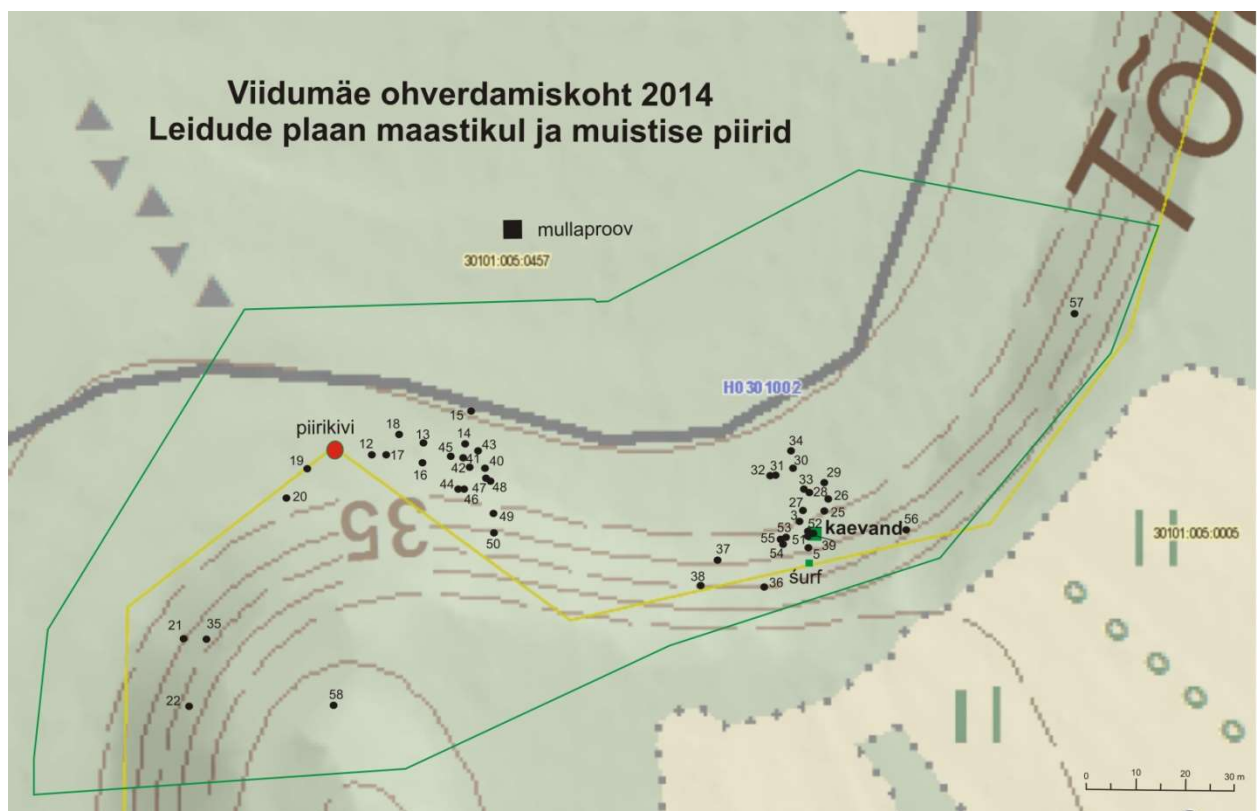
Kuna järsakul kasvavad rohkearvulised puud ja põõsad, oli leidude sissemõõtmine raskendatud. Pealegi oli kõigi leidude puhul tegu sisuliselt üksikleidudega, mille juures mingit konteksti või kultuurikihti ei tuvastatud. Suure osa leidude kõrgust pole seetõttu märgitud, piirdudes vaid nende asukoha registreerimisega. Umbkaudse kõrguse saab arvutada samakõrgusjoonte järgi kaardil.

Enamik meie saadud leide olid rauast; värvilisest metallist esemeid saadi vaid üksikuid. Samas osutab sadade aukude tuvastamine kõikjal nimetatud alal sellele, et ohverdamiskohalt on tulnud välja väga rohkesti värvilisest metallist esemeid. Mõnikümmend fotot, mis on väidetavalt sellest kohast leitud esemetest uurijateni jõudnud, osutavad, et need olid suuremas osas nii pronksist kui ka hõbedast ehted,

eelkõige rinnanõelad keekandjate ja ripatsitega, dateeritavad perioodi 600-900 AD. Seni teadaolevalt puudub Viidumäe leiukohast igasugune keraamika.

Järsaku jalamil olnud leidudel puudus igasugune kontekst, s t ükski neist ei tulnud välja alalt, kus oleks võinud tuvastada mingisugust kultuurkihti. Jalami lähedusest kruusasest pinnasest saadi leiud pea üks-ühele sarnastest tingimustest, mille illustreerimiseks valisime leiu nr 19 (raudnoa katke).

Leid nr 19 saadi 15 cm sügavusest kruusasest maapinnast. Leiu ümbruses oli palju väikeseid kive, segamini hallikasmusta mullaga. Kultuurkiht puudus.

Joonis 20. Leiukohad Viidumäe ohverduskohal ning muistise piirid.

2.2. Leidude paiknemine

Kaarti vaadates torkab silma, et leiud grupeeruvad kahte tihedasse kogumikku. Selline jaotus võib siiski olla tingitud nii loodusoludest (kus kasvasid põõsad ja puud) kui ka sellest, et enamik meie leidudest oli rauast. Ka polnud kolme päeva jooksul võimalik kogu piirkonda ühetaolise intensiivsusega läbi otsida. Seetõttu võib leidude taoline grupeerumine olla näiline või kehtida üksnes raudesemete puhul (väga suur osa meie leidudest olid nooleotsad, s t väikesed raudesemed, mida detektoristid

tõenäoliselt ei otsinudki). Pole siiski ka võimatu, et eriti nooleotste leidumine grupikaupa viitab mingite rituaalide läbiviimisele just neis kohtades.

Üks leiutihe ala on proovikaevandi ümbruses, mida väga suure tõenäosusega võib pidada intensiivsema otsimise tulemuseks just sellel alal. Teine rohket leidudega koht oli madalamal järsaku jalamil kruusasel pinnal, hõlmates umbes 15 m läbimõõduga ala. Siitki saadi põhiliselt nooleotsi ja nende osi, aga ka naast ja rauast nõel (nr 14, 40-48). Koht jäi piki järsakut kulgenud väikese tee lähedusse, juba peaaegu tasasele maale. Kusagil leiukohtades ei tuvastatud kultuurkihti. Tegu oli eelpool juba kirjeldatud kruusase, paljude väikeste kivikestega ja hallika mullaga pinnasega, mida kattis õhuke kamarakiht. Enamik leide oli otse kamarakihi all, 10-15 cm sügavusel. Erandiks oli nooleots nr 48, mis tuli välja 25 cm sügavuselt poolpõiki asendis. Tundub, et nool oli lastud nii, et see tungis teistest sügavamalt maasse.

Võib veel märkida, et detektoristide kaevatud augud, s t tõenäolised värvilise metalli leidude leiukohad, paiknesid enamuses järsaku nõlval, tugeva kaldega alal või vahetult järsaku jalamil.

Leiud on hetkel konserveerimises ja inimluud veel määramata, välja arvatud inspeksiooni käigus saadud luude esialgsed määrangud.

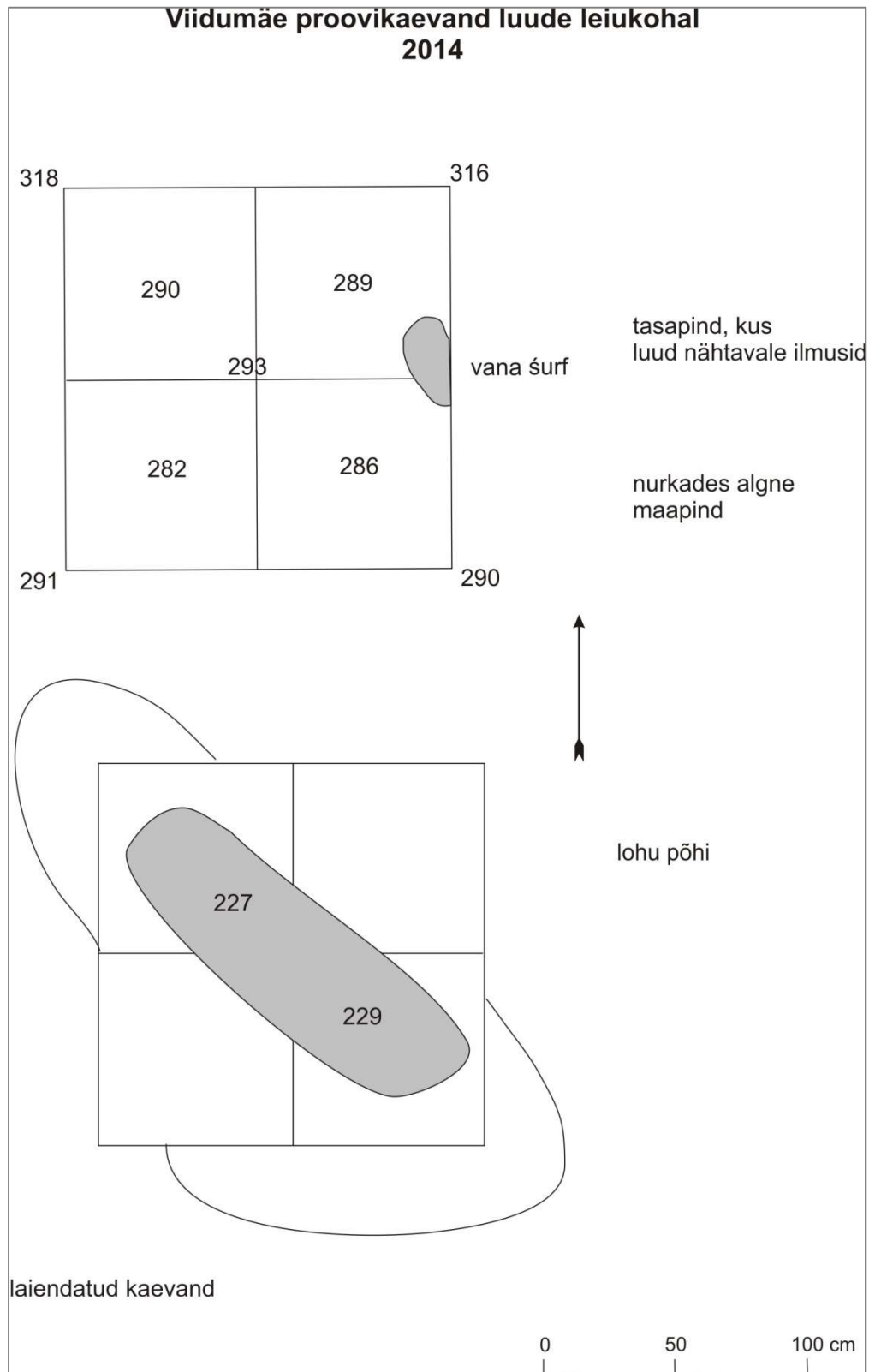
2.3. Ohverdamiskoha piirid

Ohverdamiskoha umbkaudsed piirid määrati metalliotsija kaasabil. Kultuurkiht puudus kõikjal uuritud alal. S-poolseks piiriks on järsaku lagi, mille pealt ühtegi leidu ei saadud, N-poolseks piiriks aga madal ala, kust enam muinasaegseid leide ei saadud. Meie saadud leiud ulatusid järsaku jalamist üksnes max 30 m kaugusele. O-piir näib olevat proovikaevandist 70-80 cm NO-suunas piki järsaku jalamit, kus metalliotsijaga enam ei reageerinud. Leiud lõppesid üldjuhul siiski juba ca 20 m kaevandist O-pool, kuid ei saa välistada, et üksikuid leide oli veel ka ida pool, s t piiriks määratletud ala sees.

Ohverdamiskoha W-piiriks võib lugeda umbes seda joont, kust saadi viimased meie poolt registreeritud leiud, s t ca N-S-suunalisest kiviaiast mõnikümmend meetrit tee poole.

2.4. Proovikaevand inimluude leiukohas

Kaevandi esialgsed mõõtmed olid 150 x 150 cm N-S ja O-W suunas. Kaevend jäi kergelt kallaku peale järsaku jalamile (asend vt joonis 20). Esialgne, inspeksiooni

Joonis 21. Proovikaevand Viidumäel.

ajal saadud luude leiukoht jäi kaevandi O-ossa. Hiljem kaevandit laiendati veidi eesmärgiga hõlmata kogu luudega täidetud lohk (vt edaspidi).

Otse mättakihi all paljandus hallikaspruun liivasegune muld, mis oli suhteliselt tihedalt läbi põimitud läheduses kasvavate põõsaste juurtega. Juured osutasid ühtlasi, et koht oli metallidetektoristidest puutumata, s t välistus võimalus, et detektoristid oleks mujalt leidnud luud kokku kogunud ja antud kohta matnud. Midagi kultuurkihile viitavat selles pealmises kihis ei täheldatud.

Sügavamale kaevates muutus pinnas järjest liivakamaks. Esimesed inimluud ilmusid nähtavale seal, kus pinnas muutus selgelt liivaseks, s o 15-20 cm sügavusel. Liivase heleda pinnase näol oli ilmselt tegu ohverdamiskoha-aegse loodusliku pinnaga; ka leiud paljandusid enamasti liivase kihi alguses.

Üsna pea peale esimeste luude nähtavale ilmumist sai selgelt nähtavaks ka sissekaeve N-piir, mis jooksis diagonaalselt läbi kaevandi WNW-OSO. Luude kiht muutus tihedaks – ilmselgelt oli siia maetud konte, mitte laipade osi, nagu võis otsustada erinevate luude peaaegu et omavahel põimunud paiknemise järgi. Luudega koos leidis kohati ka väiksemaid kive ning muld luude vahel oli tumedam, kui ümbritsev liiv.

Võimalik, et NO-tiku läheduses lõikas meie kaevand teist samasuguse iseloomuga sissekaevet. Siingi paljandusid päris kaevandi nurgas luud ja väiksemad kivid. Seda arvatavat teist luudepesa ei hakanud me välja puhastama, kuna see enamuses jäi kaevandist väljapoole. Selle asemel laiendasime kaevandit 40-50 cm ulatuses SO-, S- ja NW-suunas, et puhastada välja lohu piirjooned.

Luude kiht ulatus umbes 50-60 cm sügavuseni. Üksikuid luid leidis ka lohu kõrval sellest väljapool, mistõttu võiks oletada, et algselt olid luud moodustanud kuhja lohu peal, pealmised luud olid aga kas ilmastiku käes hävinud või metsloomade poolt laiali kantud. Ovaalse kujuga lohu lõplikud mõõtmed olid NW-SO-suunas 160-200 cm (lohu WNW-poolses otsas moodustus justnagu 40 cm laiune aste), ristipidi 50 cm.

Luudega koos leiti üks nooleots ja teise arvatava nooleotsa katke (roots; nr 39).

2.5. Šurf võimalikule teisele luude leiukohale

Võimalik teine luudepesa jäi proovikaevandist 4 m S-suunas, järsaku poole. Siia tegime šurfi mõõtmatega ca 40 x 40 cm, kust korjasime suhteliselt palju katkisi inimluid. Šurfist jäi mulje, et siinkohal olid luud paiknenud lihtsalt maapinnal, mitte selleks kaevatud lohus (?).

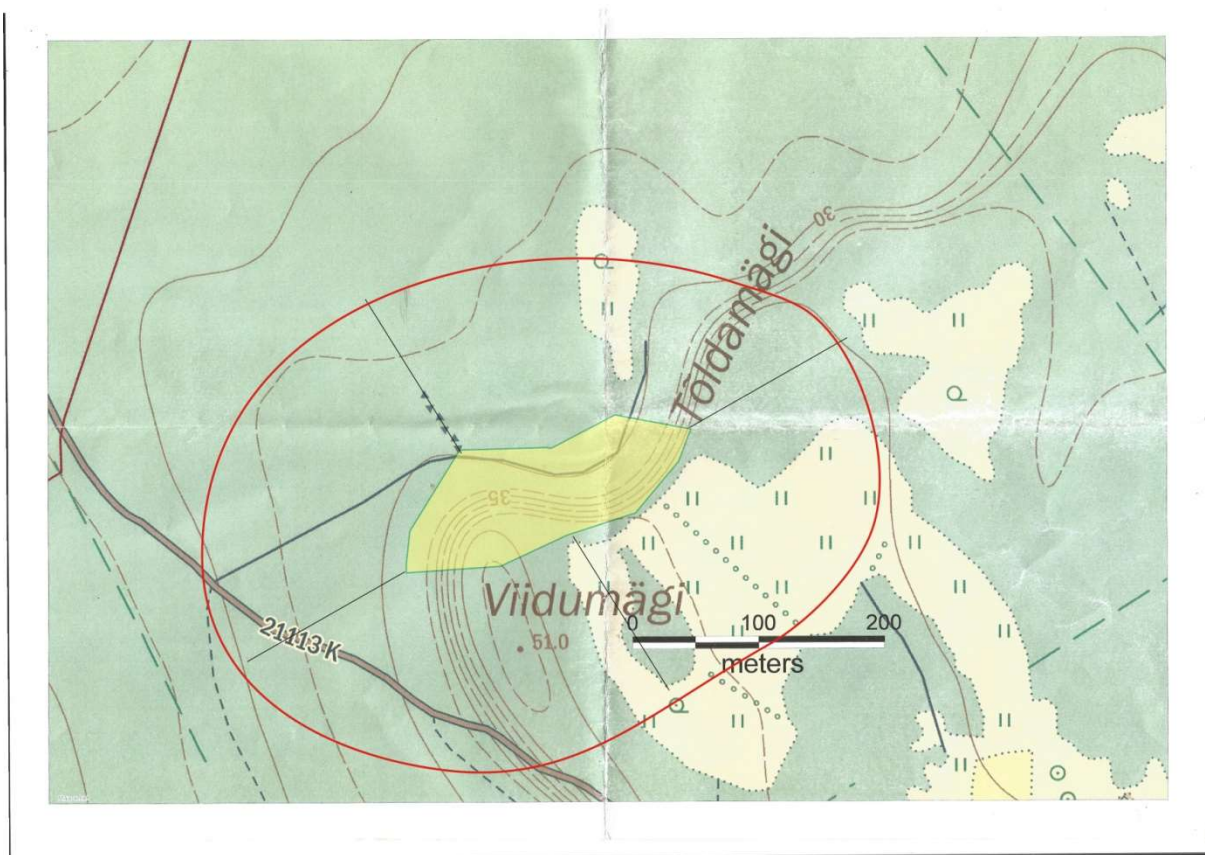
2.6. Mullaproov vesise ala piirilt

Võtsime mullaproovi ohverdamiskoha juurde viivast, kiviaia lagunenu väravakohast 50 m NO-suunas kohast, kus kasvas lopsakam hein. Laugastest jäi koht ca 7 m S-suunas.

Mullapuuris paljandus kõigepealt 40 cm mustjaspruuni turbamulda, millele järgnes ca 15 cm liivasegust mulda. Liivasegune muld meenutas seda pinnast, millest tulid järsaku pealt saadud leiud. Seejärel sügavamale muutus liivasegune kiht järjest hallikamaks, pisikesi kive leidus selles veel umbes 10-15 cm ulatuses. Selline väikeste kivekestega kiht meenutas seda pinnast, mille sisse oli proovikaevandis kaevatud lohk inimluude jaoks. 65-67 cm sügavusel algas peen helehallikas kollane (mere)liiv.

3. Muistise praegune olukord

Nagu eelpool näidatud, on Viidumäe Mäepea ohverdamiskohta tugevasti ja pikaajaliselt rüüstatud, mistõttu selle seisukorda tuleb hinnata halvaks. Samas võib märkida, et koht kuulub Viidumäe looduskaitseala koosseisu ning on praegugi looduskaitse all, mis aga kahetsusväärset kombel pole suutnud takistada selle rüüstamist.

Joonis 22. Viidumäe ohverdamiskoha piirid ja kaitsevöönd muistise ümber.

4. Ettepanekud Muinsuskaitseametile

(30. september 2014)

Viidumäe Mäepea ohverdamiskoht kujutab enesest looduslikku pühapaika, mida on kasutatud ohverdamiseks. Objekti teeb ainulaadseks selle dateering – perioodist 600-900 AD on meil äärmiselt vähe leiuainest teada, ilmselt seoses matmiskombestikuga, mis tollal ei näinud ette matmist koos panustega või isegi viisil, mis jätaks selgeid arheoloogilisei jälgi. Seega on Viidumäe ohverduskoht hindamatu allikas tolle perioodi Eesti esiajaloo mõistmiseks.

Hoolimata metallidetektoristide poolt teostatud rüüstamistest tuleb Viidumäe Mäepea seega võtta muinsuskaitse alla ning piirata nii seal kui ümbritsevas kaitsevööndis igasugused ehitus- või pinnasetööd. Kuna tegu on looduslikult üsna laia ja raskesti määratletava alaga, tuleb kaitsevööndiks arvestada 150 m otsesest muistisest.

Lisa 1. Viidumäe 2014. aasta leidude nimekiri.

TLÜ AI 7281

Number	Leiu kirjeldus
	Inspektsiooni leiud
1	noa ktk, rd, rootsu peal säilinud puitu
2	suur nael, rd, leiti inimluude vahelt
3	kolmnurkse nõela pea, pr
4	noa ktk, kahes tükis, roots ja veidi tera, selg astmeline, rd
5	nooleotsa tükk, rd
6	odaotsa ktk, rd, putkega
7	noa ktk, roots ja veidi tera, selg astmeline, rd
8	nõelavars, pr, leiuga nr 4 samast august, oli torgatud järsaku seinasse
9	odaots, rd, putkega, kahes tükis
10	liigendnuga, rd, hiline
11	Kannaraud, hiline

	Proovikaevamiste leiud	Kõrgus punktist
12	Esemekatke, tina (?)	+53 cm tase
13	Võitlusnuga, rd	+23 cm tase
14	Naela või needi ktk, rd	0 tase
15	Noa ktk (?), rd	+23 cm tase
16	Nooleotsa ktk, rootsuga, rd	+33 cm tase
17	Esemektk, rd	+53 cm tase
18	Nooleots, putkega, rd	+23 cm tase
19	Noa ktk (?), rd	+97 cm tase
20	Odaotsa ktk, rootsuga, rd	+124 cm tase
21	Odaotsa ktk, rd	üleval nõlva peal
22	Kolmnurkpeaga ehtenõel, pr	üleval nõlva peal
23	Hoburaudsõlg, kantotstega, laiakannalise nõelaga ja soonitud kaarega, pr	kaugel eemal tee juures järsakust kõrgemal
24	Tuleraua ktk, hiline(?)	vt kaart
25	Nooleots leht (rootsuga?), rd	+190 cm tase
26	Nooleots (rootsuga?), rd ja kabjanael, rd.	?
27	Nooleotsa tipp, rd	+247 cm tase
28	Nooleots, rootsuga, rd	+206 cm tase
29	Nooleotsa ktk, kael ja putke algus, rd	+150 cm tase
30	Noa tera ktk, rd	+174 cm tase
31	Nooleotsa rootsu ktk (?), rd ja kabjanael, rd	+212 cm tase
32	Kabjanael, rd	+198 cm tase
33	Esemektk, rd	+254 cm tase
34	Nooleotsa ktk, putkega, rd	+202 cm tase
35	Keti ktk-d, 2, spiraalidest, pr	üleval järsaku peal
36	Nooleots, rootsuga, rd	vt kaart
37	Nooleots, rootsuga, rd	vt kaart
38	Nooleots putkega, murdunud, rd	vt kaart
39	Nooleotsa putk (?), rd	vt kaart
40	Kahepoolne naast, pr	vt kaart
41	Nooleotsa putk, rd	vt kaart
42	Nooleotsa ktk, roots, rd	vt kaart

43	Tagasipööratud peaga nõel, rd	vt kaart
44	Nooleots, rootsuga, rd	vt kaart
45	Nooleotsa leht (putkega nooleots?), rd	vt kaart
46	Nooleotsad, 2, rootsuga, rd	vt kaart
47	Kabjanael, rd	vt kaart
48	Nooleots, putkega, rd	vt kaart
49	Eseme ktk, rd	vt kaart
50	Noa ktk, rd	vt kaart
51	Nooleots, rootsuga, rd ja nooleotsa ktk, leht, rd	vt kaart
52	Nooleotsa tipp (?), rd	vt kaart
53	Nooleots, rootsuga, rd, varrel veidi puidu jäänuseid	ca +370 cm tase
54	Nooleotsa ktk, putk,rd	ca +370 cm tase
55	Pulk, rd (nooleotsa roots?)	ca +370 cm tase
56	Nooleotsa putk, rd	vt kaart
57	Paadineet, rd	vt kaart
58	Jämenevate otstega käevõru poolik, pr	vt kaart

Lisa 2. Viidumäe proovikaevamiste fotod

Foto 1. Vaade kaevamiskohale W-poolt.

Foto 2. Vaade proovikaevandile NW-poolt. Taamal näha Viidumäe järsak.

Foto 3. Proovikaevandi pealmine kiht, kust esimesed luud on paistma hakanud. Vaade N-poolt.

Foto 4. Vaade kaevandile N-poolt. Liivase pinnase algus koos nähtavale ilmunud inimluudega.

Foto 5. Inimluude lade väljapuhastamise käigus, lohu N-serv selgelt nähtav. Vaade N-poolt.

Foto 6. Inimluude lade väljapuhastamise käigus. Vaade NW-poolt.

Foto 7. Segamini koljude tükid.

Foto 8. Vaade proovikaevandile peale selle laiendamist, N-poolt. Näha lohu piirjooned, inimluud ja üksikud kivid nende vahel. Ülemised luud on juba eemaldatud. veidi paremal keskel on inspeksioonišurfi koht.

Foto 9. Vaade luude alumises kihis olnud koljutükile.

Foto 10. Inimluudega täietud olnud lohk väljapuhastatud kujul, vaade NO-poolt. Mõõdupulk markeerib umbes lohu pikkust.

Foto 11. Šurf nr 1, vaade NO-poolt.

Foto 12. Leiukoht nr 19. Enamik leide saadi sellisest pinnasest.

Foto 13. Leidude nr 40-48 leiuala, vaade O-poolt.

Foto 14. Sissekävee järsaku W-poolses, kõrgeimas osas. Näha tüüpiline profiil: savi, sellel liiv, kõige peal liivasegune muld. Kõik järsaku leiud tulid liivakihi ülemisest osast. Vaade NW-poolt.

Foto 15. Juuli lõpus peaaegu kuivad laukad järsakust N-pool ilmselt kunagise veekogu alal. Vaade S-poolt.

Foto 16. Mullaproov eelmisel fotol olevast kohast ca 7 m S-poolt.

Lisa 3. Viidumäe leidude fotod.

TLÜ AI 7281

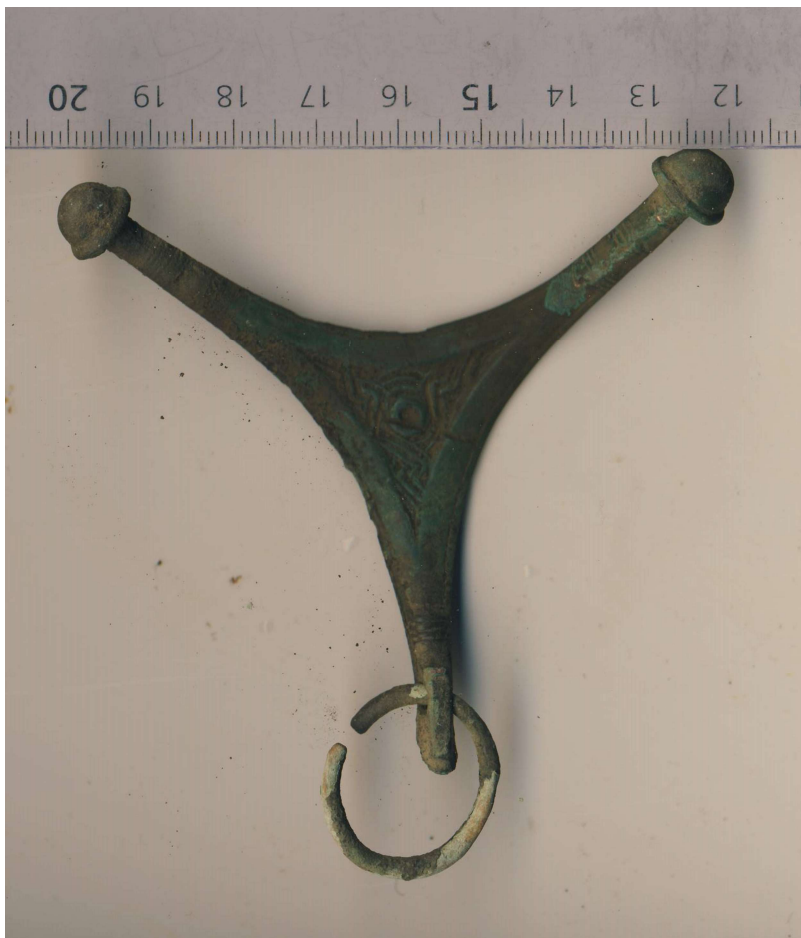
1. noa ktk, rd, rootsu peal säilinud puitu

2. suur nael, rd, leiti inimluude vahelt.

3. pronksnõela pea, kolmnurkne

4. noa ktk, kahes tükis, roots ja veidi tera, selg astmeline, rd

5. nooleotsa tükk, rd

6. odaotsa katke, putkega, rd

7. noa ktk, roots ja veidi tera, selg astmeline, rd

8. nõelavars, pr, leiuga nr 4 samast august, oli torgatud järsaku seinasse

9. odaots, rd, putkega, kahes tükis

10. liigendnuga, rd

11. kannaraud

12. Esemekatke, tina

13. Võitlusnuga, rd.

14. Naela vői needi ktk, rd

15. Noa ktk, rd

16. Nooleotsa ktk, rd

17. Esemektk, rd

18. Nooleots, rd

19. Noa ktk, rd

20. Odaotsa ktk, rd

21. Odaotsa ktk, rd.

22. Kolmnurkpeaga ehtenõel, pr.

23. Hoburaudsölg, pr.

24. Tuleraua ktk, hiline.

25. Nooleotsa leht, rd.

26. Nooleots ja kabjanael, rd.

27. Nooleotsa tipp, rd.

28. Nooleots, rd.

29. Nooleotsa ktk, rd.

30. Noa ktk, rd.

31. Nooleotsa ktk ja kabjanael, rd.

32. Kabjanael, rd.

33, Esemektk, rd.

34. Nooleotsa ktk, rd.

35. Ketik-d, pr.

36. Nooleots, rd.

37. Nooleots, rd.

38. Nooleots, rd.

39. Nooleots, rd.

40. Naast, pr.

41. Nooleotsa ktk, rd.

42. Nooleotsa ktk, rd.

43. Tagasipööratud peaga nõel, rd.

44. Nooleots, rd.

45. Nooleotsa ktk, rd.

46. Nooleotsad, 2, rd.

47. Kabjanael, rd.

48. Nooleots, rd.

49. Esemektk, rd.

50. Noa ktk, rd.

51. Nooleots ja nooleotsa ktk, rd.

52. Nooleotsa tipp, rd.

53. Nooleots, rd.

54. Nooleotsa ktk, rd.

55. Raudpulk (nooleotsa roots?).

56. Nooleotsa ktk, rd.

57. Paadineet, rd.

58. Jämenevate otstega käevõru poolik, pr.

Lisa. Arvatavalt samast kohast varem leitud esemete pilte.

